

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

Fylke: Hedmark

Tilleggsspørsmålnr. 76

Herad: Tynset

Emne: De "kloke"

Bygdelag:

Oppskr. av: Iver Eide.

Gard:

(adresse): Tolga.

G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Noen spesielle "kloke" har ikke levet i bygdene her - i alle fall ingen som det kunne så ry av.

Rigtignokk har det i alle bygder eksistert ett par eller to, som var såpas kloke at de kunne sette på kopper eller blodigler, men det var også omtrent høyden.

Så råk det en og annen fusse på vegene som ga seg ut for å kunne kurere, men det var også i grunnen sjelden.

Det var for en mannsalder omtrent en svenske som gikk under navnet Rosback-Per som for her.

Han var egentlig dyrløge, men kunne også selvsakt med menneskedyr -når han bare fikk brønnevin mat og betaling.

Han trengte bestandig mye brønnevin til sine medisinflasker, men det spørs ikke mye etter hans kureringer.

Det var langt viktigere med de kjerringer som kunne koppe. Kopping, vet vi, er i enkelte tilfeller slet ikke borte, men det er jo en annen side at man i eldre tid brukte den for all mulig skropelighet. Troen var vel der, og da hjalp det selvsakt.

Så sent som ved siste århundreskifte, var det bare en doktor for hele dalen. Han bodde på en gard i Tynset og han het Bull. Om han var videre doktorlærd vites ikke, men han var i allfall mye brukt og lå stadig på reise. Før hans tid var det bare doktor i Elverum og dit er det som kjendt omkring 20 mil. Det var ikke noe rart i at folk føsøkte å klare seg selv under slike omstendigheter, men når de ikke klarte det, så var det jo bare å pakke sammen.

I midlertid er det ennå i dag mange gjetord om ganske alminnelige bondefolk som kunne klare en hel del tilfeller -bare på grunn av gammel erfaring og på hva som kunne være overlevert fra for-gjengere.

Det kan fortelles en dyrehistorie fra en av våre bygder. Den er illustrerende.

vend

2

Det var en mann som hadde kjørt hesten sin over en klopp, der den hadde røket i gjennom med en av forføttene og ble stående på stallen skamhelt. Hesten var ikke gammel og mannen ville jo gjerne prøve å ha den, men smøring og slikt hjalp ikke og han tenkte alvorlig på å avlive den.

I midlertid kom det en dag innom en kjenning, en mann fra nabobygda, og han fikk rede på hva det var om å gjøre. Vi skal se på det så han. Han befalte hestens fot, ba om ett tau og en jernstaur, og så lei et de hesten ut, fikk den overende og spente foten framover ved hjelp av tauet og spettet.

Dermed tok mannen kniven opp og skar ett snitt på etpar tommer like under hova i kodeledd. Ut fra såret plukket han fram en blank blære, fylt av veske, og den skar han ut.

Hesten kunne straks stå på den skadde foten. Til såret brukte han kalkoppløsning, litt tjære og en hyssing.

Noen dager etterpå var hesten all ~~riktig~~ right og levde i lang tid framover.

Enkelte slike historier kan det også fortelles om når det gjelder mennesker. Det hører til dagliglivets små hendelser og er ukjent og upåaktet men ikke desto mindre sanne og meget illustrerende.

Virkelig kloke folk gir seg ikke alltid ut for det, og de prøver aldri å tjene på sin viten.

Det lever i våre dager en mann i en av våre bygder, som er så god dyrløge som noen uteksaminert veterinær. Han har hjulpet dyr i utall av tilfeller og aldri tatt annet enn reiseutgifter for arbeidet.

Han sier selv, at om han ikke var nektet å kjøpe nødvendige instrumenter, skulle han klare å utføre hvilken som helst operasjon på dyr.

Ellers har det ikke på våre kanter eksistert en "klok" hverken av ho eller hankjøn. Alminnelige bondekoner hadde bestandig ett eller annet, hentet i naturen, som har vist seg, selv i dag, å ha tilsiktet virkning som medikament. Og det hender nokk sakene er på plass til dags dato.

En ting som kvaen av trærne, kan ingen landsens beboer unnvære når det gjelder ett lite sår. Intet middel i den ganske verden er bedre enn den. Tømmerhoggerne her behøver ingen forbinningsaker med i sekken for mindre sår. Bastnæver og kvæ er alt som behøves. Og det har skogen nokk av.